

Predgovor

Knjiga je napisana sa namerom da studente građevinarstva – hidrotehničkog, konstruktivnog i saobraćajnog usmerenja - uputi u savremeno projektovanje objekata i sistema za kanalizaciju kišnih voda. Takođe, knjiga je napisana da pomogne inženjerima koji se bavi analizom oticaja kišnih voda na prirodnim slivovima i u gradovima, a iskusnim inženjerima da ukaže na novija znanja, istraživanja i njihovu primenu u projektima elemenata i sistema.

Cilj je da čitalac, pošto detaljno upozna, počne da koristi standardne i nove pristupe u izradi planske i projektne dokumentacije i da se tako uključi u sprečavanje nevolja koje izazivaju kišne vode, naročito u gradovima. Stečenim znanjem inženjer takođe dobija mogućnost da složenu analizu oticaja kišnih voda pretvori u projekte za izgradnju odgovarajućih sistema kojima se upravlja zaštitom od poplava. Ova znanja omogućavaju prvi korak u obnavljanju hidrološkog ciklusa u gradovima i u prirodi. To je u nekoj meri pokušaj sprečavanja ili smanjenja efekata klimatskih promena (FEA, 2004).

Tokom istraživanja (merenja kiše i proticaja, prijemne moći slivnika i modeliranja oticaja kiše), projektovanja i izgradnje sistema za kišne vode, autor je uočio nesklad i jaz između istraživanja i projektantske prakse. Nedostatak primene novih saznanja i metoda, rezultira odsustvom zahteva za savremenim projektima, zbog čega je kanalizacija kišnih voda neadekvatna. Ova knjiga je podloga za razumevanje investitora, projekatara, izvođača i istraživača – hidrologa i hidrauličara, jer omogućava bolju informisanost, razmenu znanja i uvođenje savremenih efikasnih sistema za kanalizaciju i kontrolu u realnom vremenu.

Knjiga je započeta kada se učinilo da je ostao "prazan prostor" za rad o projektovanju sistema za kišne vode između sledećih dela: N. Stamenković (1905) Kanalizacija Beograda; Kibler, D. (1972); M. Milojević (1976, ... 2003); Stephenson (1981); Harremoes, P. (1983); Wisner, P. (1986); Argue J. et al. (1986); M. Radojković, D. Obradović, Č. Maksimović (1989); Walesh, (1989); ASCE, WEF (1992); Chocat - Ed., (1997); ICUSD (1984-2006); NOVATECH (1992 - 2007); ETH (1989 - 2008).

Knjiga treba da otvori "nove vidike", i da ukaže na potrebu za analizom kvaliteta kišnog oticaja (poput rada Muraka, Mangone, 2006), i drugim aspektima kanalizacije kišnih voda kao što su recirkulacija, storniranje i dr.

Pisanje knjige je takođe motivisano činjenicom da se kišne vode sa propus-

nih i nepropusnih površina, u prirodi i u naseljima, ispuštaju bez ikakve kontrole. Autor se nada da će se korišćenjem (n)ovih znanja, obaveza zaštite od kišnih voda i kanalisanja (ččših) kišnih voda, ali i "stogodišnjih", pretvoriti u preimućstva i dobitak za slivno područje, za naselja i za živi svet, kao što je u Japanu, Australiji, Kanadi, i da će se zainteresovani na vreme pripremiti za klimatske promene (Bates et al, 2008).

* * *

Autor se zahvaljuje prijateljima, kolegama i investitorima iz Rume, Kraljeva, Podgorice, Bijeljine, Niša, Maribora, Obrenovca, Bajine Bašte, Beograda, sa aerodroma u Beogradu i Podgorici, i drugima, koji su bili spremni da diskutuju, rade i rizikuju dodeljujući autoru izradu projekata.

Za "pridobijanje" za ovu knjigu zaslužni su inženjeri i profesori od kojih je, pored prosvetnog i istraživačkog rada, autor učio o projektovanju: prof. M. Milojević, prof. P. Wisner, Lj. Jevtović, M. Janković, mr R. Vićentić, kao i kolege koje su posredno "učestvovali" u projektovanju: prof. G. Hajdin, prof. S. Jovanović, prof. M. Radojković, prof. M. Debord, prof. B. Batinić, prof. V. Vukmirović i prof. Č. Maksimović.

Za pripremu knjige zaslužni su V. Janković, čiji su crteži uvek savremeni, takođe V. Tejić, N. Grbić i kolega M. Vasiljević koji je dao "saobraćajno" gledanje na problematiku.

Autor se zahvaljuje recenzentima knjige profesorima M. Milojeviću, D. Ljubisavljević i M. Ivetiću na korisnim sugestijama.

I na kraju, sa velikim zadovoljstvom autor izražava maksimalnu zahvalnost Tiji, Dini, Idi i Aleksi za bezmerno strpljenje.

* * *

Ključne reči: kiša - padavine; kišni oticaj; prirodni tereni; gradski uslovi; merenje kiše i oticaja; modeliranje kiše i oticaja; računске i osmotrene kiše; kanalisanje i retenziranje kišnih voda; količina i parametri kvaliteta; objekti, elementi i sistemi za kanalisanje kišnih voda; slivnici, okna-olučna, slivnička, revizona; cevi, kolektori; prelive; ispusti; retenzije; principi, uslovi, standardi, projektni zadaci, projekti - generalni, idejni, glavni; procedure, sadržaj, tehnički opis, specifikacije, primeri.

Sadržaj

1	Uvod u kanaliziranje kišnih voda	1
1.1	Celina sliva i podslivovi, studije sliva, projekti kanaliziranja kišnih voda	1
1.2	Jedinstveno izučavanje obuhvata kvalitet i količine kišnih voda	2
1.3	Kompleksna hidrološka, stohastička, hidranlička i ekološka analiza	3
1.4	Osim (usko) stručnih aspekata, radova i aktivnosti ...	6
1.5	Pregled poglavlja	7
2	Oticaj kišnih voda i kanaliziranje	9
2.1	Hidrološki ciklus u gradovima	9
2.2	Razvoj kanaliziranja kišnih i upotrebljenih voda	14
2.3	Sistemi za kanaliziranje kišnih voda	17
2.4	Kanaliziranje kišnog oticaja u gradskim planovima	22
2.5	Oticaj kišnih voda i principi kanaliziranja	23
2.5.1	Osnove oticaja, i principi planiranja i projektovanja kanaliziranja	23
2.5.2	Ocena osnovnih principa u planovima i projektima sistema za kanaliziranje	30
2.6	Koncepti kanaliziranja kišnih voda	31
2.6.1	Osnove za uspostavljanje koncepta kanaliziranja	31
2.6.2	Model rizika kod primene metoda matematičke statistike u konceptima kanaliziranja kišnih voda	32
2.6.3	Klasičan koncept kanaliziranja kišnih voda	33
2.6.4	O kvalitetu kišnog oticaja	33
2.6.5	O savremenim sistemima za kanaliziranje i čuvanje kišnih voda	35
2.7	Zaključak	38

2.8	Literatura	39
3	Modeliranje oticaja kišnih voda	43
3.1	Uvod	43
3.2	Merenja proticaja kišnih voda	45
3.2.1	Merenje proticaja u zatvorenim sistemima	48
3.2.2	O merenjima na kanalizacionim sistemima	56
3.2.3	Zaključci o merenjima padavina i oticaja	75
3.3	Modeliranje oticaja kišnih voda	77
3.3.1	Uvod u modeliranje (oticaja kišnih voda)	77
3.3.2	Hidrološko/hidraulički proračun transformacija hidrograma duž i tokom putovanja	84
3.3.3	Konceptualni modeli oticaja	86
3.3.4	Sintetički hidrogram u obliku trougla	96
3.3.5	Modeli SCS za analizu i proračun oticaja kanalisanih kišnih voda	105
3.3.6	Primeri proračuna jediničnog hidrograma i SCS metode	111
3.3.7	O primeni opisanih modela na prirodne i urbane slivove	114
3.3.8	Racionalna metoda	114
3.3.9	Veza između K_p i CN	125
3.4	Primeri	129
3.4.1	Primer jednog davnog proračuna	129
3.4.2	Primer oticaja sa krova, jer kiša ne pada vertikalno	130
3.4.3	Primer nepropusnih fasada (od stakla)	131
3.4.4	Primer horizontalnog olučnjaka	132
3.4.5	Primer uticaja izgradnje susedne zgrade	133
3.4.6	Primer retenzije za kontrolu oticaja na Aerodromu "Nikola Tesla"	133
3.4.7	Postupci za ocenu primene modela oticaja na primeru Kumodraškog sliva	135
3.5	Zaključci	138
3.6	Literatura	141
4	Analiza podataka o kišama za proračune ...	147
4.1	Uvod	147
4.1.1	O izmerenim padavinama	147
4.1.2	Kratak pregled izučavanja karakteristika kiša	149

4.2	Računske kiše za proračun oticaja	152
4.2.1	Osnovni podaci - intenziteti ravnomernih kiša	153
4.2.2	Složene padavine neustaljene u vremenu	154
4.3	Pripreme podataka i analiza karakteristika jakih kiša	156
4.3.1	Uvod	156
4.3.2	Obrada pluviografskih zapisa	157
4.3.3	Formiranje uzoraka visine kiše za statističku analizu	160
4.3.4	Primena analize kratkotrajnih kiša	161
4.3.5	Povratni period visine kiše određenog trajanja	162
4.3.6	Računske redukcijske kiše za proračun oticaja	162
4.4	Neujednačenost kiše u prostoru i vremenu	163
4.4.1	Uvod	163
4.4.2	Neravnomerne kiše na površini	164
4.4.3	Analiza nestacionarnih kiša - promene intenziteta	165
4.4.4	Sezonska analiza kiša	168
4.4.5	Trajanje kišnih i sušnih perioda	170
4.4.6	Maksimalni intenzitet kiše tokom trajanja - i_{max}	171
4.5	Primeri	173
4.5.1	Analiza kiša u prostoru - Padavine na različitim mernim mestima	173
4.6	Zaključak	176
4.7	Literatura	179
5	Projektovanje elemenata i sistema	183
5.1	Uvod	183
5.1.1	Shematski prikaz sistema za kanalisanje kišnih voda i faze proračuna oticaja kišnih voda	185
5.1.2	Proces projektovanja sistema za kišne vode	188
5.1.3	Više faze projektovanja sistema za kanalisanje	197
5.1.4	Sigurnost funkcionisanja elemenata i sistema	202
5.1.5	Mere zaštite vodoprijemnika od zagađenja otpadnim vodama	209
5.2	Objekti i elementi za kanalisanje kišnih voda	214
5.2.1	Pregled objekata i elemenata	214
5.2.2	Tačkasti i vezni objekti	218
5.2.3	Olučna i slivnička okna sa olucima i slivnicima	219
5.3	Slivnici i površinski kišni oticaj	233

5.3.1	O tečenju na nepropusnim površinama	234
5.3.2	Rezultati merenja prijemne moći slivnika na laboratorijskom modelu	243
5.3.3	Postavljanje slivnika na kolovozu	256
5.3.4	Rastojanje slivnika na bazi rasprostiranja oticaja	262
5.3.5	Zaključci i preporuke	273
5.4	Linijski objekti - cevi, kanali	277
5.4.1	Uvod	277
5.4.2	Proračun tečenja u cevima	279
5.4.3	Hidrauličke analize cevnih sistema	282
5.5	Kratke cevi - propusti	295
5.5.1	Uvod	295
5.5.2	Proračun protočne moći propusta	302
5.5.3	Hidraulički proračun propusta	307
5.5.4	Procedura za dimenzionisanje propusta	328
5.5.5	Zaključak	340
5.6	Prelivi u kanalizaciji	341
5.6.1	Uvod	341
5.6.2	Prelivi u kišnoj kanalizaciji	342
5.6.3	Prelivi u opštim sistemima	344
5.6.4	Dimenzionisanje preлива	353
5.6.5	Napomene o savremenim aspektima upravljanja prelivima i prethodnom tretmanu	367
5.7	Prostorni objekti za ublaženje maksimuma...	371
5.7.1	Uvod	371
5.7.2	Objekti i sredstva za retenziranje kišnog oticaja	373
5.7.3	Objekti i sredstva za infiltraciju kišnog oticaja	374
5.7.4	Dimenzionisanje objekata za infiltraciju kišnih voda	377
5.8	Specijalni objekti u kanalizaciji	377
5.9	Primeri projektovanja elemenata i sistema	382
5.9.1	Projektovanje slivnika	382
5.9.2	Dimenzionisanje bočnog preлива	385
5.9.3	Primer izrade Generalnog i Idejnog projekta sistema za kišne vode na slivu Kumodražskog potoka i istoimenog kolektora	387
5.10	Zaključci	405
5.11	Literatura	408
5.12	Ključne reči/pojmovi/indeksi	416